

Bodem- en landgebruik in een volhoudbare samenleving

“Buy land, they're not making it anymore.” Deze beroemde uitspraak van Mark Twain (1835-1910) geeft in een notendop weer wat de kern is van onze opgaven om tot een volhoudbare samenleving te komen. Ook historisch gezien is land het enige waarop we een natuurlijk monopolie hebben: het is onze ultieme natuurlijke hulpbron. Land omvat bodem, grond én grondstoffen. Zonder land hebben we geen voedsel, kleding, huis, auto of computer. Land is de enige leverancier van ‘ruimte’ en materialen; wie land bezit is spekkoper (en de rest heeft het nakijken).

J. (Jos) Verheul

Initiatief Bewust
Bodemgebruik
www.bewustbodembe-
bruik.nl

Onze leefstijl vraagt te veel van de aarde. Earth Overshoot Day, de dag waarop - vanaf 1 januari geteld - we net zoveel verbruikt hebben als wat de aarde in één jaar tijd kan aanvullen, valt dit jaar op 22 augustus. Als we alleen voor Nederland zouden rekenen zouden we op 3 mei (!) al zo ver zijn. Met deze alarmbel, en andere berekeningen van onze footprint, worden we attent gemaakt op onze leefstijl, die te veel vraagt van de aarde en die heeft geleid tot ons nagenoeg uitgeputte landschap. Het blijkt ontzettend lastig om grip te krijgen op leefstijl via de urgenties van onder meer klimaat, biodiversiteit en landgebruik. Het begrip ‘wederkerigheid’ lijkt onbekend te zijn.

Er is geen deel van onze omgeving dat zó nadrukkelijk alle cruciale thema's van deze tijd vertegenwoordigt als bodem- en landgebruik. Biodiversiteit, waterberging, grondstoffen, klimaat, CO₂- vastlegging, voedsel, materialen, energie, landschap, cultuur én economie: alles komt samen in bodem- en landgebruik.

Voor veel sectoren is de bodem een belangrijke factor: boeren, energiebedrijven, waterbedrijven, grondstoffenwinners, natuurbeheerders, banken, overheden, projectontwikkelaars, bouwbedrijven et cetera verdienen op, in of met de bodem hun geld. Burgers wonen op land, of recreëren er.

Dat maakt het werken aan volhoudbaar bodem- en landgebruik zo complex: alle belangen komen er samen. Grondeigendom compliceert het geheel nog verder. Hoe

organiseren we dat spel zodanig dat de aarde over zeven generaties nog steeds leefbaar is, en mensen ook dan kunnen beschikken over de natuurlijke hulpbronnen? Deze editie van Landschap bevat daarvoor een aantal belangrijke voorzetten. Eén van de spelregels, die doorklinkt in diverse artikelen, is dat we de focus zouden moeten verleggen van ‘alles wat we nu doen groen gaan doen’ naar simpelweg ‘minder gaan doen’.

De Cleen *et al.* introduceren de TerrAgenda: een toekomst-agenda voor bodem- en landgebruik waarin niet onze economische ambitie maar het natuurlijke systeem van bodem en land uitgangspunt is voor ons handelen. Voor het zo ver is zal er ook aan bodem- en landherstel moeten worden gewerkt. Daarbij is het duidelijk dat we land tekort komen om al onze groene ambities te realiseren (zie ook de artikelen van Rovers en Smit).

Het uitgangspunt van de TerrAgenda is dat de bodem een ‘stem’ krijgt, een eigen orgaan om de belangen van de bodem te behartigen. De Kwaastaniet werkt dat in haar bijdrage verder uit, waarbij zij nagaat welke relatie Nederlanders met hun bodem hebben. Daarmee legt zij de link met het voor de WLO en de lezers van Landschap bekende werk van Matthijs Schouten.

De Duurzame Ontwikkelingsdoelen (SDG's) van de Verenigde Naties geven bodem en landgebruik een indirecte stem: afhankelijk van hoe je kijkt hebben 8 tot 15 van de 17 SDG's een directe relatie met bodem- en landgebruik (en landbezit). Keesstra & Visser werken

voor enkele SDG's een benadering uit vanuit de bodem – waarbij steeds raakvlakken blijken met andere SDG's. Zij laten daarmee 'de band van het land' zien: grond als de verbindende factor.

Smit beschrijft een nieuw en radicaal scenario voor een duurzame en volhoudbare landbouw in 2040. Hij bepleit een drastische reductie van energie en grondstoffen om voedselzekerheid te garanderen en tot een positieve input-outputratio te komen, waarmee wordt voldaan aan het klimaatakkoord van Parijs en waar bodemkwaliteit, biodiversiteit en ook werkgelegenheid wel bij varen.

Erisman *et al.* stellen een systematiek voor gebaseerd op kritische prestatie-indicatoren (KPI's) waarmee binnen het huidige landbouwsysteem op bodemkwaliteit kan worden gestuurd om duurzaamheidsdoelen te helpen realiseren zonder te veel administratieve ballast.

Een makkelijk vergeten bodem is de stadsbodem. De hele stad komt samen in de stedelijke ondergrond. Vergeer maakt duidelijk welke opgaven er liggen om ook het ondergrondse stedelijke landschap te verduurzamen.

Henssen & Keuning maken in hun bijdrage inzichtelijk hoe uit het oude beleid het nieuwe ontstaat: van een sectoraal bodembeleid naar gebiedsafspraken met betrokken partijen waarin bodem, water, landschap en noodzakelijke functies samenkomen.

Tot slot laat Rovers zien dat landgebruik uiteindelijk dé sleutel is naar een volhoudbare samenleving. Land is niet alleen de verbindende factor tussen al onze activiteiten maar ook het conversiemedium voor zonne-energie. Dat geldt ook voor onze grondstoffen- en materialenkringlopen.

Dit nummer van LANDSCHAP is tot stand gekomen in samenwerking met en gefinancierd door het Initiatief Bewust Bodemgebruik (IBB). Het IBB is een informeel

en open netwerk voor volhoudbaar bodem- en landgebruik. Het kent geen formele structuur behalve een kernteam dat organiseert, samenbrengt, dialogen start, projecten initieert of lastige thema's agendeert. De auteurs van de artikelen in dit nummer zijn in meer of mindere mate onderdeel van dit netwerk. Het IBB heeft een uitgebreid ambassadeursnetwerk dat in de eigen netwerkgeving het belang van volhoudbaar bodem- en landgebruik benadrukt.